

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Шаблистого Володимира Вікторовича – на дисертацію Вірт Анастасії
Олександрівни за темою «Кримінально-правова протидія злочинам,
пов'язаним з незаконним використанням корисних копалин», поданої на
здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю
12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче
право**

Актуальність теми дослідження. На підставі вивчення дисертації, автореферату дисертації та копій публікацій здобувача Вірт А.О., слід зазначити наступне.

Обрана тема відповідає спеціальності наукового пошуку та визначається, перш за все, тим, що поклади корисних копалин на території держави – запорука її економічного процвітання. Однак для отримання високого економічного ефекту їх видобуток повинен відповідати визначеним, у тому числі й на міжнародному рівні, стандартам, серед яких виділяють правові та екологічні. Порухення правил охорони або використання надр в Україні карається законом (ст. 240 КК України), незаконне видобування, збут, придбання, передача, пересилання, перевезення, переробка бурштину – ст. 240¹ КК України. Небезпечність таких діянь пов'язана із низкою вельми негативних наслідків: від травматизму осіб, які незаконно видобувають корисні копалини, до екологічної катастрофи. Яскравим прикладом наслідків такого зухвалого видобування для вітчизняної природи є незаконний видобуток бурштину в Рівненській області, що неодноразово висвітлювався в ЗМІ: провали ґрунту, повалені дерева, затоплені площі та ін. Крім цього, найголовніший факт – стрімке зменшення запасів унікального бурштину-сирцю, на який багаті ці землі. Тому уявлення про стан цієї складової екологічної злочинності є надзвичайно актуальним для вітчизняної кримінології, а розробка заходів кримінально-правової протидії важливою задачею кримінально-правової науки.

Тому дослідження здобувачкою питань кримінально-правової протидії злочинам, пов'язаним з незаконним використанням корисних копалин, в

поєднанні з дослідженням кримінологічних засад захисту екології, є надзвичайно актуальним.

В цілому, можна з упевненістю сказати, що порушені авторкою у дисертаційному дослідженні проблеми та запропоновані шляхи їх вирішення також підтверджують актуальність обраної теми наукового пошуку.

Ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні, обумовлюється передусім тим, що завдання дослідження, методологія і методика роботи, її науковий інструментарій виглядають обґрунтованими з точки зору вимог до наукового дослідження такого роду.

Аналіз структури дисертаційного дослідження показує, що остання логічно пов'язана з визначеними метою, задачами, об'єктом і предметом дослідження і передбачає висвітлення тих питань, які безпосередньо стосуються обраної автором теми. Дисертація складається зі вступу, 3 розділів, що містять 7 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (290 найменувань) та додатків. Загальний об'єм роботи складає 220 сторінок, з них основного тексту – 165 сторінок.

У *Першому розділі (с. 13-69)*, що складається з двох підрозділів, та присвячений загальнометодологічним проблемам криміналізації незаконного видобування корисних копалин.

У *Другому розділі (с. 70-135)*, що складається з трьох підрозділів, присвячених характеристикам основних складів злочинів, пов'язаних із незаконним видобуванням корисних копалин та поводженням із бурштином.

У *Третньому розділі (с. 136-162)*, складається з двох підрозділів, присвячених засобам кримінально-правового реагування на незаконне поводження з корисними копалинами та перспективним напрямом удосконалення чинного законодавства.

Здобувачкою у сукупності одержано нові наукові знання про кримінально-правову протидію злочинам, пов'язаним з незаконним використанням корисних копалин, а також формулювання рекомендацій щодо вдосконалення кримінального законодавства і практики його застосування.

Викладені у вступі та розділах основної частини дисертації положення, які стосуються постановки проблеми в цілому, окремих її аспектів, переконують у тому, що відповідні питання є теоретично і практично важливими, перспективними для наукового дослідження.

Про перспективність, доцільність, а також своєчасність звернення наукового пошуку Вірт А.О. на кримінально-правові проблеми протидії посяганням на корисні копалини, свідчить те, що робота виконана відповідно до плану наукової роботи кафедри кримінального права Національного

університету «Одеська юридична академія» «Стан, тенденції та перспективи розвитку кримінального права у XXI столітті» на 2016–2020 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» (державний реєстраційний номер 0116Ш 01842) на 2016–2020 роки. Дисертаційне дослідження виконане також відповідно до плану фундаментального наукового дослідження «Теорія кримінальної законотворчості: концептуальні основи» (державний реєстраційний номер 0115U002494), яке здійснювалося у 2015–2017 роках та плану фундаментального наукового дослідження «Євроінтеграційна кримінально-правова політика України» (державний реєстраційний номер: 0118U003677) на 2018–2020 роки.

Про обґрунтованість отриманих даних і сформульованих висновків свідчить аналіз теоретичної основи дисертації, її інформаційного та емпіричного підґрунтя. При написанні роботи авторка опрацювала достатній масив наукової літератури: наукові праці фахівців, у т.ч. зарубіжних, у галузі теорії права, кримінального права, кримінології, кримінального процесу та ін.

Емпіричну основу роботи становлять узагальнення правозастосовної діяльності та догматичного аналізу практики кваліфікації злочинів, пов'язаних з незаконним використанням корисних копалин шляхом контент-аналізу інформаційних ресурсів, аналізу Єдиного державного реєстру судових рішень (200 справ за ст.240, 240¹ КК України).

Також необхідно зазначити, що проаналізована Вірт А.О. значна кількість наукових джерел забезпечила необхідну глибину проведеного дослідження, її науковий характер і можливість ведення чіткої, аргументованої наукової дискусії, в результаті якої сформовано висновки і пропозиції, що становлять значний внесок для науки кримінального права та кримінології і мають достатній ступінь наукової новизни. Майже всі висновки та пропозиції дисертантки можуть бути предметом аргументованої наукової дискусії, а також заслуговують на схвалення та практичне застосування.

Зібраний теоретичний та емпіричний матеріал аналізується з використанням різноманітних методів наукового пошуку. Належна методологія дослідження є підтвердженням достовірності наукових положень, висновків і результатів, викладених у рецензованій роботі.

Наукова новизна висновків, пропозицій та рекомендацій, сформульованих у дисертації, полягає в тому, що за характером та змістом дисертація є першою в Україні науково-дослідною працею, в якій визначається підсистема протидії злочинам, пов'язаним з незаконним видобуванням корисних копалин у сучасних умовах політичної та економічної

трансформації суспільства. На підставі проведеного дослідження обґрунтовані та сформульовані висновки і пропозиції, які мають наукову новизну, зокрема:

вперше:

визначені основні тенденції розвитку політики протидії незаконному користуванню корисними копалинами та видобутку бурштину як самостійної підсистеми, що реалізується у вигляді: мінімального втручання в сталий розвиток екосистем (пріоритет субституції, адитивності заходів впливу), розвитку відновного правосуддя (вирішення конфліктів між потерпілим та правопорушником і суспільством на особистому рівні), диверсифікації заходів кримінально-правового впливу на фізичних та юридичних осіб; використання покарання, зокрема, позбавлення волі, як останнього засобу державного впливу на екологічні кримінальні правопорушення;

зроблено висновок про необхідність уточнення об'єктивної сторони основних складів незаконного видобування корисних копалин та видобутку бурштину. Доведено, що незаконне користування корисними копалинами та бурштином повинно бути криміналізоване у вигляді видобування, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, знешкодження, видалення або захоронення предмету злочину. В цілому така діяльність може бути охарактеризована як незаконне поводження з корисними копалинами;

запропоновано прийняти нову редакцію норми про протидію незаконному поводженню з корисними копалинами, відокремивши в основний склад кримінального правопорушення склад незаконного поводження з корисними копалинами, в якому чітко визначити перелік дій у галузі незаконного використання корисних копалин загальнодержавного значення, зробивши кваліфікованим складом незаконне поводження з бурштином. Це відповідає усталеним засадам ефективного функціонування норм, спрямованих на протидію механізмам незаконного економічного використання природних багатств України;

запропоноване поширене застосування кримінально-правових заходів безпеки в сенсі механізмів регуляції відповідальності фізичних та юридичних осіб за кримінальні правопорушення, пов'язані із незаконним використанням корисних копалин.

Більшість положень теоретичної новизни роботи не викликають сумнівів і заслуговують позитивної оцінки, оскільки вони здобуті шляхом використання відповідного емпіричного матеріалу.

Практичне значення дисертаційного дослідження, яке розглядається, не викликає сумнівів, адже його результати полягає в тому, що матеріали дослідження можуть бути використані у: науково-дослідницькій діяльності – для подальших наукових досліджень проблематики основ кримінально-

правової політики забезпечення екологічної безпеки; правозастосовній діяльності — для вдосконалення кримінального законодавства у сфері кримінально-правової охорони незаконного поводження з корисними копалинами; правозастосовній діяльності — для вдосконалення судової практики розгляду кримінальних справ; навчальному процесі — при проведенні навчальних занять з кримінального права і зі спеціальних курсів за темами, присвяченим кваліфікації злочинів проти власності та екологічних злочинів, а також при підвищенні кваліфікації та перепідготовці суддів.

Повнота викладу в опублікованих працях наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Основні положення і результати дисертації викладено у 11 наукових працях, серед яких 6 наукових статей, 4 з яких опубліковано у вітчизняних фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, 2 статті — у зарубіжних періодичних виданнях, а також 5 тез доповідей на вітчизняних та зарубіжних науково-практичних конференціях.

Наукові публікації здобувачки свідчать про її послідовну роботу над дослідженням поставленого наукового завдання впродовж останніх п'яти років. У публікаціях достатньо відображені всі розділи дисертаційної роботи, результати дисертаційного дослідження достатньо апробовані.

Оформлення дисертації. Дисертація Вірт А.О. оформлена згідно з нормативними вимогами і стандартами, які передбачені для такого виду робіт, написана державною мовою з дотриманням наукового стилю, що оптимально поєднує складові представленого дослідження. Представлений у роботі матеріал побудований логічно, послідовно, характеризується завершеністю та аргументованістю. Після ознайомлення із матеріалами дисертаційного дослідження, а також авторефератом дисертації слід зазначити, що *автореферат дисертації відображає зміст основних положень дисертації.*

У цілому позитивна оцінка проведеного дисертаційного дослідження не виключає можливість та необхідність *зазначити про певні зауваження та недоліки, що можуть слугувати підґрунтям дискусії під час захисту дисертації.*

1. Об'єкт дослідження.

Об'єктом дослідження авторка проголосила правовідносини у сфері кримінально-правового убезпечення екологічної безпеки у сфері протидії незаконному поводженню з корисними копалинами.

На мою думку, таке формулювання об'єкта дослідження є дещо звуженим відносно предмета дослідження, оскільки більш вдало та значно ширше, що відповідало б методологічним засадам дослідження, було б його

визначення як суспільних відносин у сфері кримінально-правової охорони людини, суспільства, держави та людства від посягань на екологічну безпеку.

Будь-які суспільні відносини стають правовими, коли вони починають регулюватися за допомогою норм права. Проголосивши об'єктом дослідження кримінально-правові відносини, авторка фактично виключила питання прогалин правового регулювання видобування корисних копалин та бурштину, що в результаті стають детермінантами відповідних кримінальних правопорушень. Фактично об'єктом дослідження є відносини між злочинцем та державою після вчинення злочину.

2. Методи дослідження.

Як відмічалось, на підтримку заслуговує обрана дисертанткою методологічна база дослідження. Як правильно відзначає авторка, методологічну основу дослідження становлять закони і категорії діалектики як універсальної філософської системи пізнання явищ.

На мою думку, доцільно було б уточнити яку ж саме діалектику авторка використовує в основі свого дослідження, матеріалістичну чи ідеалістичну, бо вони є взаємовиключними у низці принципових положень. Про необхідність такого визначення у дослідженнях науковців вже неодноразово наголошували, зокрема, В. Д. Гончаренко, В. О. Навроцький, О. Н. Ярмиш та інші.

3. Про відношення до спеціальних складів кримінальних правопорушень.

Авторкою запропоновано прийняти нову редакцію норми про протидію незаконному поводженню з корисними копалинами, відокремивши в основний склад кримінального правопорушення склад незаконного поводження з корисними копалинами, в якому чітко визначити перелік дій у галузі незаконного використання корисних копалин загальнодержавного значення, зробивши кваліфікованим складом незаконне поводження з бурштином. Це, на її думку, відповідає усталеним засадам ефективного функціонування норм, спрямованих на протидію механізмам незаконного економічного використання природних багатств України.

Як до положення наукової новизни збоку офіційного опонента не має, а як до наріжного каменю дисертації щодо відношення до спеціальних складів кримінальних правопорушень – є.

На мою думку, ст. 240-1 КК України є одним з яскравих прикладів намагання законодавця вирішити гостру проблему незаконного видобутку бурштину банальним внесенням змін та доповнень до КК України, а тому ця норма КК України, як багато інших подібних, потребує виключення. З цього приводу запрошую дисертантку до дискусії під час захисту.

4. Вивчений зарубіжний досвід. Підрозділ 1.2. «Аналіз підходів до

кримінально-правової протидії незаконному видобуванню корисних копалин: національний та міжнародний досвід» присвячений характеристикам стану та перспектив підходів до протидії незаконному видобуванню корисних копалин.

Чому авторка обрала для дослідження саме ці міжнародні та європейські стандарти захисту довкілля, чим вона керувалася?

В цілому зроблені зауваження слід розглядати як запрошення дисертанта до подальших наукових досліджень та дискусій і вони не є свідченням неповноти або хибності результатів дисертації.

На підставі викладеного вважаю, що дисертація **Вірт Анастасії Олександрівни** за темою «Кримінально-правова протидія злочинам, пов'язаним з незаконним використанням корисних копалин» є завершеною кваліфікаційною науковою працею, в якій містяться наукові положення та науково обґрунтовані результати для наук кримінального права, кримінології, що розв'язують важливу науково-прикладну задачу. Робота відповідає вимогам, визначених пунктами 9, 11, 12 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, основним вимогам до дисертацій та авторефератів дисертацій та іншим документам Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України, а її авторка – **Вірт Анастасія Олександрівна** заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

**Професор кафедри
кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор**

 Володимир ШАБЛИСТИЙ

Підпис Шаблистого В.В. засвідчую:

**Т.в.о. першого проректора
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор
заслужений діяч науки і техніки України**

 Олександр ЮНІН

